

Lehet, hogy amiről beszélni fogok, az senki előtt sem lesz új. Lehet, hogy önök között sokan ugyanezen töprengenek, ha pedig így van, az reménnyel és önbizalommal tölthet el mindnyájunkat, hisz jelzi, hogy a világban elfoglalt helyünkről és szerepünkről gondolkodunk. Amiről véleményem szerint itt és most beszélnünk kell, az nem az irodalom és nem az alkotótevékenység, még csak nem is író és világ viszonya, hanem az író és az irodalom hanyatlása. Igen, ugyanaz a kiüresedés és értékvesztés, amit a politikában oly világosan érzékelhetünk.

Ha az irodalomról beszélünk, nyilvánvalónak kell lennie előttünk, hogy abban a korban, amelyben nagy politikai és ideológiai rendszerek omlanak össze, nevezzük bár azokat kommunizmusnak, szocializmusnak vagy kapitalizmusnak, menthetetlenül összeomlik és értelmét veszti az ezeken a rendszereken alapuló, ezek anyagából és energiájából táplálkozó irodalom, művészet és kultúra is. Egyértelműen és élesen szembekerül az, amit az irodalom kínál, azzal, amit az emberek várnak tőle. Ami valaha, a század elején annyira új volt, olyan csábítóan édes és gunyoros, mára kiürült, megcsontosodott, megkeseredett és idejét múlta, ostobán forog saját tengelye körül, és már senkit sem tud lelkesíteni. Az irodalomból és a művészetből szórakoztató műfaj, kézimunka vagy akadémikus kuriózum lett, egy szűk kör tolvajnyelve, amelynek nincs többé sem helye, sem mélyebb jelentése az emberi tudatban.

Tény, hogy mai világunkban nagyon kevés az olyan író, aki megérdemli, hogy alkotóművésznek nevezzék, és aki számára az írói lét ne egyszerű foglalkozás volna, amellyel kenyeret keres. Egyre kevesebben vannak, akiknek az irodalom szükséglet és kényszerűség, annak a kényszere, hogy kimondja az igazságot arról, ami a világban és az emberi szívekben zajlik, bármilyen kegyetlen is legyen az, és a kegyetlen igazság kimondásával mindjárt színt valljon a világ természetéről és a szeretetről.

Persze a legtöbb író nem tűz maga elé ilyen magasztos és távoli célokat, mert nem érdekli a teremtés kínja és öröme, az ő célja egészen más – termelni akar, iparos-sá válni. Kielégíteni a megrendelő kívánságait, gyorsan és kifogástalanul. Egyre több és több szöveget gyártani, újabb és újabb könyveket írni, illúziókat teremtve az íróvá válás egyszerűségéről. Ezek az írók úgy gyártják a könyveket, mintha konyhai gépeket, ágyneműt, húst, vaját, nadrágtartót, foggpszikálót gyártanának. Könyvhegyeket, könyvflavinákat.

A világ tele van könyvekkel, amelyek nem érdekelnek senkit, és amelyek nem is érdekelhetnek senkit, miután szerzőjüket nem fűtötte szeretet és öröm. A világ tele van könyvekkel, amelyekre nincs szüksége senkinek, és ezt mindenki tudja. A világ tele van olyan termékekkel, amelyekre nincs szüksége senkinek, és amelyek mindent tönkre akarnak tenni. Egyetlen műanyag rózsa neveltségessé tesz és hiteltelenít minden élő rózsát. A fogpasztareklámokon látható csókok banálissá tesznek minden csókot, és pontosan ez a termékszolgáltatásba beépített művészet egyik alapvető célja, egyik legfőbb törekvése – hogy neveltségessé és hiteltelené tegye az igazságot, mert ha az igazság neveltségessé és hiteltelen, akkor hitelessé válik a hazugság, és ha a hazugság elég hitelessé vált, akkor bizonytalanná, illuzórikussá és az emberiség számára elviselhetetlenül ellenszenvenné válik az egész világ. De nem szabad elfelejteni,

hogy ebben az illuzórikus világban is ott rejtőzik az igazság, ahogy vannak igazi írók is, akiknek a hangja időnként áttöri a reménytelenség falát. És vannak igazi költők, akiknek a neve sohasem kerül be a köztudatba, mert nincs rá lehetőség, a költészet ugyanis különösen veszélyes a termelésre nézve. Ezek a költők magukban és hangtalanul virágoznak, mint a fák vagy a növények, melyek létét régóta nem tartja számon senki, de amelyek eltűnésével megszűnik az élet, mert nincs oxigén, amit belélegezünk.

De most nem ezekről az elfeledett költőkről akarok beszélni, hanem a felesleges írókról. Arról a sok tollforgatóról, aki megfeledezett a szellem és az igazság iránti hűségéről, aki a rá bízott ígét hússá változtatta, a virágokból pedig, amelyek fölnevelését rá bízták, az ő kezén gané lett, ahelyett, hogy minden húst igévé és minden ganét virággá változtatott volna.

Ma már megszűnt a hit és a bizalom a politikusok, az istenek és a pártok iránt. Ma már az sem indokolt, hogy az írókat, mint az emberiség emlékezetét, az emlékezet őrzőit emlegessük. Jogosabb azt mondani, hogy az írók az emlékezet árulói, akik ügyes és csalárd képeket hoznak létre. Ki ne tudná, hogy a történelem tele van a térképről letörölt országokkal, elmaszatolt vérfoltokkal, elpusztított emberekkel? Mindenki tudja, hogy egy sor országot, köztük a hatalmas Oroszországot, évtizedekre kitörölték az emberiség tudatából. A világot egy csöppet sem izgatta a tengernyi elfolyt vér, mert ezek a helyek és az ott élők szenvedései egyszerűen kiestek a tudatából.

És ehhez nem mások, mint Európa leghaladóbbnak tartott írói asszisztáltak az 1920-as és 1930-as években, ők tettek meg mindent azért, hogy a szenvedések elfelejtődjenek, és hogy hazug és csalárd képek kerülhessenek a helyükre. Ha most ódivatú, bibliai nyelvhasználatban tenném fel a kérdést: „Vajon kiknek a fejére hullik vissza az ártatlanok vére?”, erre egy a válasz: „Bizony mondom, ez a vér a hazug és hiú, hízelgéssel megvásárolt írók fejére hullik vissza.”

A szóban forgó tetteket régen követték el, és a kérdéses írók rég meghaltak. Mi azonban élünk, és most mindegyikünket ugyanez a veszély fenyegeti, ha megpróbáljuk az igazságot meghamisítani. Bennünket is kidobnak az új évszázadból és az emberi emlékezetből, mint haszontalan lomot, ha tovább gyártjuk talmi könyveinket és a termelés érdekében hamis képet festünk a világról, amely tulajdonképpen már véget is ért.

És közben azt is világosan az eszünkbe kell vésnünk, hogy az egyik világ vége a másik kezdete.

JÁVORSZKY BÉLA FORDÍTÁSA